

Tietolipas 303

Harri Uusitalo

Suomalaisen sädöskielen vaiheita

Paatin siirtämisestä pesäntavallukseen

Teos on Suomalaisen Kirjallisuuden
Seuran nimeämien
asiantuntijoiden tarkastama.

unesco

Inscribed on
the National Register
Memory of the World

SKS:n julkaisujen kokoelma
kuuluu Unescon kansalliseen
Maailman muisti -rekisteriin.

Tietolipas 303

© 2025 Harri Uusitalo ja SKS

Kansi: Eija Hukka | Sarja-asu: Emmi Kyytsönen
Kannen kuva: Herra Martin lainsuomennos, Nordströmin koodeksi. SKS:n arkisto.
Taitto: Jaana Tarsa | Sarja-asu: Markus Itkonen

ISBN 978-951-858-994-8 (nid.)
ISBN 978-951-858-995-5 (EPUB)
ISBN 978-951-858-996-2 (PDF)

ISSN 0562-6129 (nid.)
ISSN 2670-2584 (verkojulkaisut)

DOI <https://doi.org/10.21435/tl.303>

Teos on lisensoitu Creative Commons BY-NC-ND 4.0
International -lisenssillä, ellei toisin mainita.
(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.fi>)

Teos on avoimesti saatavissa osoitteessa
<https://doi.org/10.21435/tl.303>
tai lukemalla tämä QR-koodi mobiililaitteella.

PunaMusta Oy, Turenki 2025

Sisällys

Johdanto	7
Kielihistoriallista taustaa ja tutkimusta	9
Säädöskielen tutkimuksen käsitteitä	10
 Suomalaisen säädöskielen tutkimushistoriaa	13
Tutkimusaineistojen ja -metodien kehitys	13
Säädöskielen tutkijoita	15
 Säädöskielen sanastoa ennen kirjakielen aikaa	21
Esihistoriallinen sanasto	21
Keskiaikainen lakikieli kehittyy	27
 Kirjalliset lähteet ennen suomenkielistä lakikirjaa	32
Mikael Agricola	32
Kuninkaalliset kirjeet	35
 Maanlaki, kaupunginlaki ja valtakunnanlaki	43
Martinus Olavin lainsuomennos	43
Ljungo Thomaen lainsuomennokset	51
Aitolahden koodeksin lainsuomennos	54
Abraham Kollaniuksen lainsuomennokset	55
Ensimmäinen valtakunnanlaki	57
 Muita säädöskielen tekstejä 1600- ja 1700-luvuilla	60
Hartvig Speitzin suomennokset	60
Henricus Florinuksen kirkkolakisuoennos	62
Muita tekstejä	63

Autonomian ajan säädöskielen tekstit	67
Lakikirjat uudistuvat	67
Käännöskielisiä asetustekstejä ja kielitaidon parantamista	69
Supisuomea ja kielikeskustelun jatkoa	73
Itsenäisen Suomen aika	77
Säädöskielen sanaston ja tyylin kehittämistoimia	77
Lakikirjat ja uudenlaiset julkaisumuodot	81
Kieli- ja kirjoitusasun kehitys 1500-luvulta nykyaikaan	83
Ortografin kehitys ja äännerakenteen vaihtelu	84
Muoto-opin ilmiöitä	92
Syntaksi ja sanajärjestys	96
Säädöskielen sanaston kehitys	100
Lopuksi	110
Lähteet	112
Kirjoittaja	129
Abstract	130
Hakemisto	131

Johdanto

Suomalaisella säädöskielellä on takanaan satojen vuosien mittainen kehitys, jonka aikana se on muuttunut virheitä sisältävästä käännöskielestä moderniksi lakien ja asetusten kieleksi. Tähän teokseen¹ on koottu suomalaisen säädöskielen sekä säädöstekstien historiallisia vaiheita. Teos on tarkoitettu tiiviiksi yleisesitykseksi aiheesta niin asiantuntijoille, opiskelijoille kuin muillekin kiinnostuneille. Tällaiselle on ollut tarvetta ensinnäkin, koska aikojen saatossa alan tutkimusta on julkaistu kymmenissä eri lähteissä, ja kaikkien niiden löytäminen vaatii aiheesta kiinnostuneelta laaja-alaista tietoa eri julkaisukanavista ja pääsyn myös harvinaisten ai-
neistojen pariin.

Toinen perustelu uuden teoksen laatimiselle on vanhojen julkaisujen luotettavuudessa. Osa julkaisuista sisältää vanhentunutta ja virheelliseksi todettua tietoa, ja mitä enemmän vanhoja lähteitä käytetään, sitä suurempi riski on, että virheelliset käsitykset toistuvat yhä uudestaan tieto- ja tutkimuskirjallisuudessa. On suoras-
taan välttämätöntä tuoda aiheesta esiin tietoa, jossa huomioidaan tarpeen mukaan niin uudet kuin vanhatkin tutkimukset, selitetään lukijalle alan tutkimuksessa tapahtuneita muutoksia ja suodatetaan pois virheellinen ja vanhentunut tieto.

Tarkoitus ei ole sellaisenaan toistaa vanhan kirjasuomen yleis-
ten piirteiden esittelyä, jota voi lukea esimerkiksi Kaisa Häkkisen

1 Esitän parhaimmat kiitokseni käsikirjoitukseni arvioineille SKS:n nimeämille asiantuntijoille, joiden kommenttien ansiosta teokseen tuli merkittäviä parannuksia. Lämmin kiitos myös kirjoitustyötäni rahoittaneelle Suomen tietokirjailijat ry:lle.

teoksesta *Agricolasta nykykieleen. Suomen kirjakielen historia* (1994). Huomionarvoinen on myös Kirsi-Maria Nummilan teos *Kirjoitetun suomen historia. Kieli ja kirjallistuminen keskiajalta 1800-luvun taitteeseen* (2025).

Tässä teoksessa syvennytään säädöskielen ja -tekstien erityispiirteisiin, ja kirjasuomen yleistä kehitystä tarkastellaan esimerkinomaisesti lähinnä silloin, kun se on taustoituksen vuoksi tarpeen. Ajallisesti teoksen sisältö ulottuu lyhyen esihistoriaa ja keskiaikaa taustoittavan osion jälkeen reformaatioajasta nykykieleen.

Tutkimushistorian saatossa eri tutkijoiden käytännöt ovat vaihdelleet. Esimerkiksi historiallisten henkilöiden nimistä on saatettu käyttää erilaisia versioita. Yleistymään päin on ollut käytäntö, jossa nimestä käytetään samaa versioita kuin *Kansallisbiografiassa*. Tätä linjaa olen noudattanut itsekkin. Käytännössä se tarkoittaa, että teoksen sivuilla mainitaan esimerkiksi pappi Martinus Olavi, vaikka näihin päiviin asti hänet on monissa lähteissä tunnettu suomenne-tulla nimellään (herra) Martti.

Säädöskielen tutkimuksessa on edelleen aukkoja, ja tekemätöntä työtä on paljon. Sen vuoksi tässä teoksessa käsiteltävät asiat saattavat vaikuttaa aika ajoin epäsymmetrisiltä. Tutkittuun tietoon perustuvassa teoksessa niin käy väistämättä, jos eri asioita on tutkittu eri määriä. Tämän teoksen tärkeä tavoite on tukea säädöskielen kehityksen opiskelua ja tutkimusta, mutta yhtä lailla on toivottavaa, että kaikki suomen kielestä ja vanhoista ajoista kiinnostuneet saavat teoksesta iloa ja hyötyä.

Teoksen aluksi lukijaa johdatetaan yleiseen kielihistorialliseen kontekstiin ja säädöskielen tutkimuksen käsitteisiin, minkä jälkeen luodaan katsaus aiempaan tutkimushistoriaan. Sitten on vuorossa näkökulmia aikaan, jolloin suomen kieltä ei vielä kirjoitettu. Tämän jälkeen käydään läpi säädöskielen kirjallisten aineistojen historiaa ja lopuksi kirjoitus- ja kieliasun sekä kielenhuollon kehitystä. Teoksen alaotsikko saa selityksensä viimeisessä luvussa, joka käsittelee säädöskielen sanastoa.

Kielihistoriallista taustaa ja tutkimusta

Suomen kielen käyttö koki suuren murroksen 1500-luvulla, kun suomea alettiin ensi kertaa kirjoittaa yhtenäisiksi teksteiksi. Vanhimmat säilyneet tekstit ovat kirkollisia käsikirjoituksia, joista laadittiin kopioita eri seurakuntien käyttöön. Ensimmäiset suomenkieliset painetut kirjat julkaisi Mikael Agricola vuosina 1543–1552, minkä myötä käsin kopioimisen tarve väheni. Vanhin suomenkielinen kirjallisuus oli pääosin uskonnollista, sillä luterilaisen reformaation periaatteisiin kuului, että jumalanpalveluksia tuli pitää kansan omalla kielellä. Tähän tarpeeseen laadittiin myös alan kirjallisuutta, ja suomen kirjakielen ensiaskeleet liittyvät kiinteästi reformaation etenemiseen.²

Säädöskielen osalta kehitys tapahtui hieman myöhemmin ja hitaammin. Ensimmäinen lakikirjasuomennos laadittiin käsikirjoituksena 1580-luvulla, ja sen käsikirjoituskopiot olivat käytössä aina 1700-luvulle asti. Vasta silloin saatiin painoon ensimmäinen suomenkielinen lakikirja, valtakunnanlaki, tosin sekin vain epävirallisena käännöksenä. 1600-luvulla painettiin joitakin suppeampia asetustekstejä. Säädöskieltä kehitettiin edelleen 1800-luvulla, ja 1900- ja 2000-lukujen kuluessa säädöskieleen ovat vaikuttaneet modernit kielenhuollon periaatteet.³

Puhuttuna kielenä suomi on paljon 1500-lukua vanhempi kieli. Keskiajalla ruotsalainen oikeusjärjestys oli jo rantautunut Suomen alueelle, joten on ilmiselvää, että lakiasioista on puhuttu suomeksi, vaikka kirjallisia dokumentteja ei olekaan keskiajan lakikielestä säilynyt. Esihistoriallisella ajallakin on ollut erilaisia yhteisönormeja, vaikka niiden yksityiskohtia ei välttämättä tunnetakaan. Kieltä on varmasti käytetty monenlaisten sopimusten tekemiseen ja riitojen ratkaisemiseen. Kielitieteellisesti varminta tietoa säädöskielen kehityksestä saadaan kuitenkin vasta kirjallisen suomen ajan teksteistä, minkä vuoksi aihetta voi tutkia perinpohjaisesti vain 1500-luvun

2 Häkkinen 1994a, 79.

3 Tarkemmin esim. Uusitalo 2019, 16–28.

lopun aineistoista lähtien. Keskiajan ja esihistoriallisen ajan kielestä voi tehdä lähinnä erilaisia olettamuksia joko sanaston tai kielenulkoisten seikkojen, kuten lainsäädäntöön liittyvien historiallisten tietojen perusteella. Suomenkielisiä kirjallisia lähteitä vanhempia oikeuskäsityksiä on tutkittu myös vanhoista sananlaskuista. Ne valaisevat esimerkiksi ajattelutapojen kansainvälistä leviämistä eri kielialueilla.⁴

Koska esihistoriallisen ajan suomen kielestä ei ole kirjallisia dokumentteja, aikakauden kielen tutkimus perustuu eri kieliä ja kieli-
muotoja vertailevalla menetelmällä tehtyyn rekonstruktioon.⁵ Keskiajan suomea on puolestaan tutkittu myös tarkastelemalla lyhyitä suomenkielisiä osia muunkielisissä asiakirjoissa.⁶ Tällainen tutkimus ei kuitenkaan anna kattavaa ja täsmällistä tietoa siitä, millaista kieltä on käytetty eri kielenkäyttötilanteissa, kuten kaupankäynnissä, oikeudenkäyntitilanteissa tai jonkinlaisilla esihistoriallisilla käräjillä, ja miten käytetty kieli on kehittynyt. Edellä mainituista syistä johtuen myös tämän teoksen esihistoriallista aikaa ja keskiaikaa koskevat osiot ovat hyvin suppeat.

Säädöskielen tutkimuksen käsitteitä

Säädöskielen tutkimuskirjallisuudessa käytetään useita lähimerkityksisiä säädöskieleen ja sen tutkimukseen liittyviä termejä, jotka saattavat helposti sekoittua keskenään. Seuraavassa lyhyessä katsauksessa avataan keskeisimpiä tässäkin teoksessa käytettyjä termejä.

Laajassa merkityksessä **lakikieli** kattaa juridisen kielenkäytön eri lajit, kuten lakitekstien kielen sekä lisäksi tuomioistuimissa, oikeustieteessä ja hallinnossa käytettävän kielen. Termiä käytetään viittaamaan suppeammin myös lakitekstien ja virallisten asiakirjojen

4 Sananlaskuista Koskenjaakko 1913.

5 Saarikivi 2020.

6 Blomqvist 2017.

kieleen. Historiallisissa yhteyksissä voidaan puhua toisinaan myös *kuriaalikiielestä*, mutta nykyään sillä tarkoitetaan usein ironiseen sävyyn vaikeaselkoista ilmaisutapaa. Varhaista Ruotsin vallan ajan virkakieltä on kutsuttu myös *kansliakieleksi*.⁷ *Oikeuskielellä* tarkoitetaan samaa kuin *lakikielellä* laajassa merkityksessään; se kattaa siis monipuolisesti juridisen kielenkäytön eri lajit. *Virkakieli* on viranomaisten käyttämää kieltä.⁸ Kielentutkimuksessa on toisinaan käytäntönä niputtaa yhteen *laki- ja virkakieli*.⁹

Oikeudellisten säädösten kieltä voidaan kutsua myös *säädöskieleksi*. Kotimaisten kielten keskuksen määritelmän mukaan *säädöskieli* on lainsäädännön tekstien, erityisesti lakien ja asetusten, kieltä. Se on osa virkakieltä ja vaikuttaa suuresti hallinnon kielenkäyttöön.¹⁰ Tässä pääosin tekstiaineistoihin pohjaavassa teoksessa yleisimmäksi kielimuotoa kuvaavaksi käsitteeksi on valittu edellä mainitun määritelmän perusteella *säädöskieli*.

Toisinaan puhutaan erikseen myös *asetusten kielestä*.¹¹ *Oikeuslingvistiikka* tutkii paljolti kielitieteellisin menetelmin oikeuskielen kehitystä, ominaispiirteitä ja käyttöä. Tutkimusala sijoittuu kielitieteen ja oikeustieteen rajalle, mutta kielitieteellä katsotaan olevan alan kehityksen kannalta keskeisempi rooli.¹²

Koska iso osa vanhimmista säädöskieliaineistoista koostuu käsikirjoituksista, kirjan aiheen kannalta oleellisia ovat myös käsikirjoitustutkimuksen termit. *Käsikirjoituksiksi* kutsutaan tässä teoksessa yleisesti kaikkia käsin kirjoitettuja tekstejä, kuten vanhoja lainsuomennoksia tai asiakirjoja.¹³ *Kokoomakäsikirjoitus* sisältää useita erilaisia tekstejä yhteen koottuna.¹⁴ *Koodeksi* puolestaan on sidottu tai nidottu kirjamuotoinen tekstikokonaisuus. Kielentutkimuksessa *koodeksilla* viitataan pääasiassa vanhoihin käsikirjoitus-

7 Mattila 2017, 4–5; Forsman Svensson 1996.

8 Mattila 2017, 4–5.

9 Esim. Häkkinen 1994a, 98.

10 Mattila 2017, 4; *Kotimaisten kielten keskus: Säädöskieli*.

11 Nordlund 2021, 146.

12 Mattila 2017, 14–15.

13 *Tekstuaalitieteiden sanasto, s.v. käsikirjoitus*.

14 Kallio, M. 2012, 12.

aineistoihin, vaikka myös painettu teos voi olla koodeksi.¹⁵ **Kopiolla** tässä teoksessa tarkoitetaan yhdestä vanhasta käsikirjoitustekstistä laadittua jäljennöstä. Yksi *koodeksi* voi sisältää *kopioita* monesta eri tekstistä ja olla täten *kokoomakäsikirjoitus*.¹⁶ **Kodikologia** on tutkimusala, jossa tutkitaan koodeksia esineenä. Tarkastelun kohteena ovat siis kielenulkoiset ominaisuudet, kuten esimerkiksi materiaalit ja ulkomuoto.¹⁷

15 *Tekstuaalitieteiden sanasto*, s.v. *koodeksi*.

16 Uusitalo 2019, 12.

17 Kallio, M. 2012; Uusitalo 2019, 34.

Suomalaisen säädöskielen tutkimushistoriaa

Säädöskielen ja sen historian tutkiminen on kokenut suuria mullistuksia aivan kuten kaikki muukin tieteellinen tutkimus. Eri vuosisatoina ja -kymmeninä työskennelleet tutkijat ovat työskennelleet oman aikansa lähtökohdista käsin ja toimineet parhaan osaamisensa mukaan. Aikojen saatossa tutkimusaineistot ja -menetelmät ovat muuttuneet, ja tutkijat ovat siirtyneet arkistojen uumenista tietokoneidensa ääreen sähköisten aineistojen pariin.

Tutkimusaineistojen ja -metodien kehitys

Säädöskielen tutkimus on aineistojen luonteen vuoksi pääosin tekstintutkimusta. Vanhin säädöskielen tutkimus on luonnollisesti tehty aina alkuperäisaineistoja tarkastelemalla. 1800-luvun lopulta alkaen on kuitenkin julkaistu vanhojen käsikirjoitusten tekstieditioita, jotka ovat helpottaneet tutkimusta, sillä ne ovat olleet paljon paremmin saatavissa kuin alkuperäiset aineistot. Teoksia on saanut hankkia omaksi tai lainata kirjastoista, eikä arkistoihin ole ollut enää välttämätöntä matkustaa kuin aivan pakottavista syistä. Tekstejä, olivatpa ne käsikirjoituksia tai painettuja teoksia, on tarkasteltu yksityiskohtaisesti lukien ja poimien aineistoa analysoitavaksi. Tutkimus voi olla esimerkiksi synoptista tekstivertailua eli kahden tai useamman tekstin vertailevaa tutkimusta tai lähilukuun perustuvaa sisällönanalyysia. Tällaisia perinteisen filologisen tutkimuksen aineistoja ja menetelmiä hyödynnetään edelleen tarpeen mukaan. Perinteisellä filologialla tarkoitetaan tässä

yhteydessä tutkimusta, jossa vanhoja tekstejä tutkitaan ja vertailaan siten, että huomioidaan kielen lisäksi myös tekstin kulttuuri-historiallinen konteksti.¹⁸

Tietotekniikan ja digitalisaation edetessä on tapahtunut tutkimusmenetelmien murros. Säädöskielen tekstiaineistoja on sisällytetty sähköisiin tekstikorpuksiin ja muihin tietokantoihin, ja niiden myötä mahdollisuudet käyttää myös kvantitatiivisia tutkimusmenetelmiä ovat parantuneet. Vanhan säädössuomen aineistoja on sisällytetty esimerkiksi Kielipankkiin monien muiden korpusten ohella. Historiallisessa sanastontutkimuksessa tärkeitä työvälineitä ovat myös Kotimaisten kielten keskuksen (Kotus) verkkojulkaisut *Vanhan kirjasuomen sanakirja* (VKS) ja *Suomen etymologinen sanakirja* (SES). Käsien kirjoitettuja ja painettuja vanhoja tekstejä voidaan lukea ja tunnistaa automaattisesti esimerkiksi Transkribus-sovelluksella.¹⁹ Vanhoja aineistoja koottiin 1990-luvulta alkaen Vanhan kirjasuomen korpukseen, jonka tekstit ovat olleet yleisesti saatavilla Kotimaisten kielten keskuksen Kaino-aineistopalvelussa. Korpus on sittemmin siirretty Kielipankkiin. Monet tämän teoksen tekstinäytteet on saatu Kainosta, mutta siellä olevaa aineistotietokantaa ei enää päivitetä.²⁰

Digitaalisuus on tuonut uusia mahdollisuuksia myös alkuperäis-aineistojen tutkimukseen, sillä laadukkaita digikuvia on helpompaa tutkia kaikkine tarkennus- ja editointimahdollisuuksineen. Koodeksien materiaalisessa tutkimuksessa turvaudutaan tänäkin päivänä toki alkuperäisiin aineistoihin, sillä aivan kaikkea, kuten kansimateriaaleja ja vesileimoja, ei voi tutkia pelkistä digitaalisista jäljennöksistä.

Digitaalinen julkaisutoiminta on mahdollistanut myös uudenlaiset julkaisutyypit. Esimerkiksi Suomalaisen Kirjallisuuden Seura on julkaissut vanhoja lakitekstejä monipuolisina verkkojulkaisuihin. Niissä voi tarkastella rinnakkain sekä valokuvia että asian-

18 Palola 2015, 237; Seppänen & Skaffari 2020.

19 Esim. Nockels ym. 2022.

20 Lehtonen 2023, 177.

tuntijoiden laatimia tekstin transkriptioita ja hakea merkkijonoja tekstistä. Lisäksi niissä esitellään tutkimukseen pohjaavaa perustietoa aineistoista.²¹

Säädöskielen tutkijoita

Vanhoja lainsuomennoksia on tutkittu jo pitkään. Suomen ensimmäisen yliopiston Turun akatemian professorit Henrik Gabriel Porthan ja Matthias Calonius tarkastelivat suomennoksia jo 1700-luvun lopulla.²² Historiantutkija ja kaunopuheisuuden professori Porthan oli monella tapaa kiinnostunut suomalaisten menneisyydestä ja suomen kielestä.²³ Lainopin professori Calonius oli Porthanin tapaan kiinnostunut lainsuomennoksista, ja hänen tiedetään omistaneen kopion Martinuksen maanlainsuomennoksesta.

Henrik Gabriel Porthan teki vuonna 1791 matkan Tukholmaan. Siellä hänen tarkoituksenaan oli tutustua vanhoihin lainsuomennoksiin ja raportoida mahdollisista löydöksistään Caloniukselle. Porthan ja Calonius keskustelivat asiasta kirjeissä, jotka on päivätty 21. ja 25. heinäkuuta 1791. Porthan kertoi Caloniukselle, että hän oli matkallaan löytänyt yhteensä kolme lainsuomennoksen sisältävää koodeksia. Urakka oli ollut vaikea, sillä Kuninkaallisessa kirjastossa aineistot olivat sekaisin ja puutteellisesti merkittyjä.²⁴

Yksi Porthanin löytämistä aineistoista oli Martinuksen suomennoksen Fredenheimin kopio.²⁵ Se oli ollut Tukholmassa yliintendentti, seremoniamestari Carl Fredrik Fredenheimin hallussa. Porthan mainitsee kirjeessään, että hänellä on aiemmin ollut sama aineisto Turussa lainassa ja nyt hän aikoo tuoda sen uudestaan

21 *Codex Aitolahti* -verkkojulkaisu; *Herra Martin lainsuomennos: Nordströmin koodeksi* -verkkojulkaisu.

22 Pajula 1955, 32–33.

23 Ikola 1983; Viljamaa 2008.

24 Pajula 1955, 32–36.

25 Martinuksen lainsuomennoksen kopioita kutsutaan Tukholman, Juustenin, Nordströmin, Caloniuksen, Isonkyrön, Lindströmin, Seskanderin ja Fredenheimin kopioiksi. Ne esitellään tarkemmin tuonnempana muiden lakisuomennosten tavoin.

mukanaan. Fredenheimin kopio tuhoutui myöhemmin Turun palossa.²⁶

Toinen Kuninkaallisessa kirjastossa ollut aineisto on myöhemmissä tutkimuksissa paljastunut Abraham Kollaniuksen laatimiksi maan- ja kaupunginlain suomennoiksi. Porthan selostaa kirjeessä ortografista eli kirjoitustapaan liittyvää erikoisuutta: 'metsä' kirjoitetaan *mehdhä* eikä *metzä*. Porthan näki kirjastossa myös Ljungo Thomaen laatiman maanlainsuomennoksen, mutta ei ilmeisesti kaupunginlakia, joka on erillinen koodeksi.²⁷

Niin ikään kaksi tutkijaa kiinnostui lainsuomennoksista 1800-luvun puolimaissa: lainopin professori Wilhelm Gabriel Lagus ja filosofian professori Johan Jakob Tengström. He eivät ilmeisesti työskennelleet yhdessä, vaikka heidän tutkimuksissaan jonkin verran yhteistä onkin. On arveltu, että molemmat saivat samoja tietoja Ruotsin kuninkaallisen kirjaston hoitajalta Adolf Ivar Arwidssonilta. Tengström kuoli vuonna 1858, ja hänen tutkimuksensa *Finland och Finska Lagöfversättningarna* ilmestyi postuumisti vuosina 1864–1865. Lagus kuoli vuonna 1859, ja hänen teoksensa *Om Finska Lagöfversättningar* ilmestyi vuonna 1863 myös postuumisti. Julkaisuisiaan Lagus ja Tengström esittelevät tiedossaan olevia suomennoksia sekä niiden kopioita ja tekevät huomioita aineistojen omistussuhteista ja kielestä.²⁸ Lagus oli aiemmin vuonna 1852 toimittanut painoon Ljungo Thomaen maan- ja kaupunginlain tekstit.²⁹

Myöhemmin 1800-luvulla tutkimuksiaan tekivät vielä historioitsijat Kustavi Grotenfelt ja Verner Malin. Grotenfeltin tutkimus käsitteli Martinuksen suomennosta ja Malinin tutkimus puolestaan Ljungon suomennosta. Aiempien tutkimusten pohjalta lainsuomennoksia ja niiden kieltä käsiteltiin myös historiallisissa yleisesityksissä, kuten suomen kielen professori Julius Krohnin

26 Pajula 1955, 32–36; Porthanin kirjeet Caloniukselle on julkaissut Wilhelm Lagus (1886).

27 Lagus 1886; Pajula 1955, 32–36.

28 Lagus 1863; Tengström 1864–1865; Pajula 1955, 36–46.

29 Lagus 1852a; Lagus 1852b.